

4. Antonovych V. Shho prynešla Ukraїni unija: stan ukrai'ns'koi' pravoslavnoi' cerkvy vid pol. XVII do kincja XVIII st. / Volodymyr Antonovych. – Vinnipeg, 1991. – 132 s.

5. Arhiv Jugo–Zapadnoj Rossii izdavaemyj vremennoju komissieju dlja razbora drevnih aktov, vysochajshe uchrezhdjonnoju pri Kievskom, Podol'skom i Volynskom general–gubernatore. Ch.1, T. II. Materialy dlja istorii pravoslav'ja v Zapadnoj Ukraine v XVIII. Arhimandrit Mel'hisedek Znachko–Javorskij. – K.: V tipografii Fedorova, 1864. – 685 s.

6. Gajdamac'kyj ruh na Ukraїni v XVIII st.: zb. dokumentiv / za red. I. L. Butycha, F. P. Shevchenka. – K.: Nauk. dumka, 1970. – 658 s.

7. Gajdamac'kyj ruh na Umanshyni. Koliivshhyna 1768 r.: hrestomatija / za red. S. Ju. Monke. – K.: VPC Kyi'v. un–t, 2002. – 213 s.

8. Dovbyshhenko M. V. Unija v Kyi'vs'komu ta Braclav's'komu vojevodstvah Rechi Pospolytoi' XVIII st. (zagal'nyj ogljad) / Myhajlo Volodymyrovych Dovbyshhenko // Arhiv Ukraїns'koi' cerkvy. Serija 1. Doslidzhennja. Vyp.1. Istorija unii' na Kyi'vshhyni 1596–1839 rr. / vidp. red. M. I. Obushnyj. – L., 2011. – S.120–202.

9. Istomin V. K voprosu o prichinah, porozhdavshih narodnye reakcii protiv Pol'shi v Jugo–Zapadnoj Rossii v XVIII v. po neizdannym aktam Kievskogo central'nogo arhiva / V. Istomin // Ottisk iz zhurnala «Universitetskije izvestija». – 1891. – S.1–21.

10. Maksymovych M. Skazanja o Koliivshhine / Myhajlo Maksymovych // Vybrani tvory. – K.: Lybid', 2004. – S.314–337.

11. Mycyk Ju. A. Uman' kozac'ka i gajdamac'ka / Jurij Andrijovych Mycyk. – K.: Vyd. dim KM Akademija, 2002. – 186 s.

12. Mirchuk P. Koliivshhyna. Gajdamac'ke povstannja 1768 r. / Petro Mirchuk. – N'ju–Jork, 1973. – 319 s.

13. Skochyljas I. Politychni, social'ni ta eklezial'ni obstavyny poshyrennja unii' na Bilocerkivshhyni ta Kyi'vshhyni v pershij tretyni XVIII st. / Igor Skochyljas // Arhiv Ukraїns'koi' Cerkvy. Serija 1. Doslidzhennja. Vyp.1. Istorija unii' na Kyi'vshhyni 1596–1839 rr. – L., 2011. – S.103–119.

14. Hrystovs'ka Ju. V. Uchast' hrystyjans'kyh konfesij u suspil'no–politychnomu zhytti Pravoberezhnoi' Ukraїny naprykinci XVIII – na pochatku XX st.: monografija / Ju. V. Hrystovs'ka. – K.: Vyd–vo Jevropejs'kogo universytetu, 2011. – 471 s.

15. Chuhlib T. «Gajdamachchyna» v Rechi Pospolytyj XVIII st. (Prychyny povstans'kogo ruhu v svitli dzherel z ukrai'ns'kogo taboru) / Taras Chuhlib // Ukraїna v Central'no–Shidnij Jevropi. – 2008. – №8. – S.116–125.

16. Shul'gin Ja. Ocherk Koliivshhyny po neizdannym i izdannym dokumentam 1768 g. i blizhajshih godov / Jakov Shul'gin // Ottisk iz zhurnala «Kievskaja starina». – K., 1890. – 209 s.

Kharsun O. V., PhD in History, Research fellow of Department of Scientific and Educational Work, Cherkasy Regional Art Museum (Ukraine, Cherkasy), olla0612@yandex.ru

Who made Melchizedek Znachko–Jaworski the inspirer of the Koliivshchyna?

A famous historical figure of Ukraine of the 18th century. – Melchizedek Znachko–Jaworski is used as an example for a researching the problem of religious conflict between the Orthodox, the Uniates and Catholics in the South of Kiev voivodship during the period of deployment of the Haidamak movement. The research highlights the main aspects of the condition of the Orthodox churches and monasteries of the region and the activities of the Abbot Motroninsky monastery in the defense of the Orthodox faith in the Right Bank of territory controlled by the Polish–Lithuanian commonwealth. Also there is a search for the reasons according to which Polish researchers and memoirists of the 18th – 19th centuries called Melchizedek the head of the Koliivshchyna 1768 and the Haidamak movement in Kiev province. In General, when considering the question, it becomes clear that Melchizedek's personal confrontation with the local Polish gentry and the Uniate clergy for the rights of Orthodox priests and the care of the Church and the monastery's property was the reason that the Polish contemporaries of the events of the Koliivshchyna 1768, attributed to Abbot Motroninsky monastery related directly to the organization of the Haidamak movement in the South of Kiev province.

Keywords: Orthodox Church, Greek–Catholic (Uniate) Church, Motroninsky monastery, Melchizedek Znachko–Jaworski.

УДК 94:334.784(477.41)«18/19»

Мочернюк Я. М.,
аспірантка кафедри історії України,
Інститут історичної освіти Національного
педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), mochernyuk@ukr.net

ПОМІЩИКИ КИЇВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ У ТОРГІВЕЛЬНО–ФІНАНСОВОМУ ПІДПРИЄМНИЦТВІ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.)

З'ясовано регіональні особливості торгівельно–фінансової діяльності поміщиків Київської губернії, виявлено фактори, які сприяли або гальмували розвиток цієї сфери у регіоні, визначено роль поміщиків у процесі становлення даної галузі.

Ключові слова: внутрішня і зовнішня торгівля, Київська губернія, поміщики, ринок, сільське господарство, фінансове підприємництво.

У пореформений період економічні інтереси багатьох поміщиків при збереженні зв'язку з сільським господарством все більше спрямовувалися у промислову сферу. Перебудовуючи свої маєтки на капіталістичний лад, вони ставали водночас власниками промислових і торговельних підприємств, членами акціонерних компаній, власниками цінних паперів, прибуткової міської нерухомості та інше. З позицій сьогодення дана проблема варта дослідження, аналізу, і що найважливіше – об'єктивних оцінок, оскільки роль поміщиків у фінансово–торговій сфері в Київській губернії у пореформений період дослідниками розглядалася мало.

Окремі аспекти торгівельно–фінансової діяльності дворянства висвітлені в роботах О. П. Реєнта та О. В. Сердюка [11], О. Доніка [16], М. Москалюка [3], Н. Темірової [6], та О. Пилипенка [7].

Торгівля була важливою умовою товарного виробництва, яка постійно відігравала важливу роль у розвитку продуктивних сил губернії. У силу збільшення об'ємів торгівлі втягувалося все більше територій. У руках поміщиків накопичувалися капітали, які в подальшому використовувалися для розвитку виробництва.

Потужним джерелом нагромадження поміщиками капіталів стала викупна операція. Поміщик міг за своїм бажанням або жити на відсотки від викупних свідоцтв (5% річних), або закласти їх в банку чи продати на ринку цінних паперів. Власники викупних свідоцтв часто їх продавали, і початок обігу свідоцтв помітно поживив ринок цінних паперів. Так, за даними 1866 р., польські поміщики Київського повіту отримали 47982 крб., Бердичівського повіту – 104804 крб. [1, арк. 1–10]. Станом на 1 січня 1892 р. поміщики Київської губернії отримали викупних платежів на суму 37438792,24 крб. [2, с. 137].

Значна частина цих коштів була використана дворянством для перебудови своїх господарств, для заснування нових і розширення вже існуючих промислових закладів. При бажанні поміщики могли кредитуватися на пільгових умовах у Державному та Дворянському банках.

З метою заохочення виробництва експортної продукції для поміщиків, які займалися підприємництвом, здійснювалися такі заходи як: повернення експортерам акцизів на товари, які куплені в Російській імперії і в подальшому продаж їх за кордон; повернення сплаченого ввізного мита на сировину та матеріали, з яких вироблено експортний товар; премії за вивезення продукції у вигляді пільгових залізничних тарифів при вивезенні експортером продукції залізничним транспортом [3, с. 25].

Поміщики краю користувалися ще такими джерелами збагачення, як дивіденди й біржові спекуляції; вони за чималу винагороду виконували доручення синдикатів і банків, домовляючись для них у правлячих колах про казенні замовлення, вигідні кредити, субсидії й пільги. Утім, незважаючи на всю цю практику сумісництва, найхарактернішим для основної маси дворян (які не були державними службовцями) залишалися операції з цінними паперами й заставою нерухомості [4, с. 113].

Найпоширенішим видом торгівельно-фінансового підприємництва поміщиків-землевласників губернії в другій половині XIX – на початку XX ст. була торгівля хлібом.

На внутрішньому ринку Київської губернії існували всі форми торгівлі – ярмаркова, базарна, стаціонарна. Основним і постійним місцем збуту продукції поміщицьких господарств були численні ярмарки: міські, містечкові, та сільські торги та базари. Найзначнішими ярмарками Київської губернії, які мали всеукраїнське та всеросійське значення, вважалися Контрактівий (Стрітенський) ярмарок у Києві та Онуфрієвський ярмарок у Бердичеві. Окружні ярмарки знаходилися в Білій Церкві та Жашкові. Між ними не існувало об'єктивних протиріч, оскільки вони органічно доповнювали один одного. Їх взаємодія дозволила зерновому ринку нормально діяти, успішно виконувати свою основну функцію по забезпеченню товарного обміну між різними районами, між міським і сільським населенням [5, арк. 9–10].

На Київщині землеробство давало значні хлібні надлишки як в окремих господарствах, так і в цілому в регіоні, продаж яких становив основний прибуток. Головним продуктом поміщицьких господарств губернії були озима пшениця, частково жито, ячмінь овес, просо. Власники дрібних та середніх маєтків продавали хліб безпосередньо купцям, комісіонерам хлібних контор, які приходили до контор маєтків, де й укладались угоди [6, с. 224].

Великі виробники встановлювали безпосередні зв'язки з власниками переробних підприємств, борошномелами. Стосунки ці мали в основному особистий характер і були взаємовигідними. Наприклад, продажем зерна у Смілянському маєтку графів Бобринських займалося Головне управління їхніх маєтків і заводів. Продавалося зерно за наявний розрахунок. Основним покупцем пшениці виступали навколишні млини. Іноді хліб надходив за кордон через посередництво Російського для зовнішньої торгівлі банку в Миколаєві, а також через експортні фірми. Ячмінь і просо продавалися в основному на внутрішньому ринку, овес також надходив і за кордон. Смілянський маєток Бобринських щороку давав понад 1 млн. пудів зерна, з яких на продаж надходило 540 тис. [7, с. 128].

Маєтки Терещенків виробляли близько 10 млн. пудів зерна. Збут пшениці в Теплицько-Ситковецькому маєтку графа К. Потоцького, площа якого становила 26,2 тис. дес., а рілля 18,2 тис. (69,5%), сягав 82,5% всього врожаю (68,7 тис. пудів). Ця продукція реалізувалася в Одесі чи на місцевих великих млинах [6, с. 220].

У маєтках графів Браницьких жито й овес використовувалися переважно для внутрішнього споживання, пшениця та ячмінь надходили у продаж. Хлібні центри Браницьких у Ліоні та Марселі були визначними центрами хліботоргівлі в Європі. Майже 61% хліба у Марселі

надходило з маєтків Російської імперії, в тому числі з родючих латифундій графів Браницьких [8, с. 46].

Поміщиця Л. Л. Пешковська 6000 пуд. борошна із свого млина в с. Погреби Таращанського повіту збувала в Ніжині і Одесу. Дворяни Уманського повіту Журавський, Янішевська і Васютинський відправляли продукцію своїх млинарських закладів в Миколаїв, Єлисаветград, Одесу, Кишинів, Бендери, Херсонську губернію. Княгиня М. В. Свято-Четвертинська щороку збувала 100000 пуд. борошна з млина в м. Дашев Липовецького повіту в різні міста Російської імперії [9, арк. 2–6].

З Андрушівського маєтку А. Н. Терещенка у 1917 р. було продано 97079 пудів озимої пшениці, 9269 пудів ячменю, 6946 пудів вівса, 8920 пудів проса, 6000 пудів гороху в Волинську губернію (Житомирський повіт) [10, арк. 1–2].

З 1895 р. великі господарства отримали можливість користуватися позиками з Державного банку під заставу хліба і здавати його у зерносховища при деяких станціях. Під товарний хліб також відкривали кредит товариства взаємного кредиту. Але ця форма кредиту вважалася надзвичайно тяжкою. На початку XX ст. помітний вплив на хлібну торгівлю мали приватні банки, які видавали позики під хліб чи приймали товар на комісію. Участь банків у хлібній торгівлі надала можливість відправляти зерно на великі ринки і за кордон. Але їхніми послугами користувалися лише великі землевласники.

Зерно з Київщини поміщики відправляли за кордон сухоходом, або через морські порти. У регіоні на початку XX ст. нараховувалася 31 залізнична станція, які щороку відправляли понад 500 тис. пудів хліба. Найвизначнішими з них були Біла Церква, Шпола, Миронівка, Умань, Тальне, та інші. Для вивозу зерна мали значення й водні артерії – Дніпро, Дністер, Південний Буг тощо. Зерно місцевого походження та з віддалених районів надходило в губернію для переробки й відправки борошна в інші райони, перш за все північно-західні губернії Російської імперії, а також за кордон – до Австрії, Німеччини, Царства Польського. Частина борошна, виготовленого з місцевого зерна, реалізувалася на місці [11, с. 280].

Важливу роль у торгівлі відігравала мережа шляхів сполучення. Поміщики охоче підтримували будівництво залізничних гілок у регіонах своїх маєтностей, безкоштовно надаючи для цього власну землю. У 1876 р. між Фастовом, Білою Церквою та Одесою пролягла залізниця, побудована графами Браницькими, яка поживила торгівлю на Київщині. Продовження цієї залізниці з'єднало Києво-Брестську та Харківсько-Московську залізні дороги, що відкривало доступ до ринків Російської імперії та міжнародної торгівлі. За останню чверть XIX ст. обсяги залізничних перевезень зросли у 50 разів [8, с. 56].

За обсягами вивозу продовольчого зерна з України Київщина займала третє місце. Середньорічний експорт продовольчого зерна на Київщині за 1878, 1880 і 1882 рр. становив – 10377 тис. пуд. (пшениці – 8576 тис. пуд., жита – 1801 тис. пуд.). Наприкінці XIX ст. щорічне вивезення хліба з Київської губернії за кордон становило 19,9 млн. пудів від загальноукраїнського експорту (понад 178 млн. пудів). На початку XX ст. тривало зростання обсягів експортного зерна. Зокрема, кількість вивезених зернових хлібів у 1902 р. склала 21877 тис. пуд., у 1911 р. – 22400 тис. пуд. [11, с. 278].

Посилений вивіз хліба на внутрішній і зовнішній ринки призвів до зростання товарообороту на залізницях України. Найбільше хлібів відправляли такі станції Київської губернії як: Біла Церква – 3961 тис. пуд., Умань – 1797 тис. пуд., Київ – 1036 тис. пуд., Бердичів – 1002 тис. пуд. Біла Церква була типовою станцією київського млинарського району з переважанням борошняного вивозу, обсяг якого становив 2491 тис. пуд. до всіх відправлень. З цієї кількості в межах району залишалось 1048 тис. пуд., на іноземні ринки було відправлено 392 тис. пуд. [12, с. 30–31].

Найважливішими чорноморсько–азовськими портами по вивозу хліба з Київської губернії були Миколаїв, Одеса, Ростов, Новоросійськ, Таганрог, Маріуполь, Бердянськ, Севастополь. З Миколаєва та Одеси хліб Київщини вивозився головним чином до Англії, Франції, Пруссії, Австрії, Італії, Бельгії, Голландії, Іспанії, Швеції, Єгипту, Америки. В 1902 р. з 21877 тис. пуд. хліба вивезеного з Одеси та Миколаєва, на окремі країни припадало: Пруссія – 12092 тис. пуд. хліба, Австрія – 295 тис. пуд., у 1911 р. з 21499 тис. пуд. хліба на кордон з Пруссією було вивезено 10980 тис. пуд., з Австрії – 1260 тис. пуд. Агенти іноземних торгових домів посилали за кордон проби хліба, а потім, одержавши схвалення, купували його по частинах у комісіонерів і відправляли у свої країни [11, с. 302–306].

З другої половини XIX ст. Київська губернія вважалася головним регіоном цукрової промисловості Російської імперії, де на перше місце вийшла оптова торгівля цукром – піском. Вона відбувалася безпосередньо на заводах, а також на ярмарках і товарних біржах.

Провідну роль у торгівлі цукром відігравав торговельний будинок Терещенків. Він був створений для хлібної торгівлі, але згодом перетворився на найбільший в регіоні центр торгівлі цукром. Окрім п'яти власних заводів, які переробляли понад півмільйона берківців буряків, Терещенки підтримували діяльність більшості навколишніх заводів. Місцева ціна цукру в 1868 р. становила 4,4–4,5 руб. за пуд, у Москві – 5,25 руб. Так, «Товариство цукрових заводів братів Терещенків» у 1883–1884 рр. одержало прибутку 738849 руб. 74 коп. [13, арк. 7].

Поряд із державною існувала приватна монополія, синдикат рафінерів, який утворився у 1902 р. Він встановлював норми виробництва і ціну цукру на ринку. Так розпочався процес активного зрощування великих землевласників–цукрозаводчиків з фінансовою буржуазією. З початку зв'язку цукрових заводів з приватними комерційними банками обмежувався сферою кредиту для поповнення обігових коштів. Наступною стадією проникнення банківського капіталу в цукрову галузь стала безпосередня участь банків у діяльності цукрових підприємств, або їх купівля [14, арк. 30].

У 1909–1910 рр. Олександрівському Товариству цукрових заводів належало 3 заводи, які виробляли в рік 3316399 пудів цукру на суму 15538227 руб. [15, арк. 10].

Запровадження наприкінці 1890 р. – на початку 1900 р. державної горілчаної монополії призвело до посилення регулюючої ролі держави в галузі гуральництва і сприяло підтримці поміщицьких винокурень. Зокрема, коли у 1894 р. виникла криза перевиробництва спирту, з метою недопущення її поглиблення після скликання Всеросійського з'їзду гуральників, держава взяла на себе право монополії на закупівлю та збут горілчаних напоїв.

Запровадження цієї монополії було надзвичайно вигідним для поміщиків, оскільки держава щедро відшкодовувала їм втрату «права пропінатції». Отримання від казни великої винагороди за втрату такого права було різновидом викупу, який здійснювала держава. У результаті протягом 1897–1911 рр. власники гуралень Київщини отримали великі прибутки. Так, графиня Тишкевич, власниця м. Бердичева, отримала разом з компаньйонами 330 тис. руб., граfi Бобринські – 146 тис. руб. [16, с. 110].

Головним джерелом забезпечення прибутків гуралень були пільгові ціни на спирт, які встановлювалися без урахування собівартості, відповідно до запитів поміщиків, які на початку XX ст. домоглися подальшого збереження та збільшення відповідних привілеїв. Так, з 1904 р. скасовувалися торги на не розверстаній спирт, вся продукція дрібних і середніх заводів здавалася в казну, ціни на яку постійно підвищувалися. У разі невиконання заводчиками договорів із казною на ректифікацію спирту, штрафи та неустойки не стягувалися. За ректифікацію спирту казна платила їм майже вдвічі більше, ніж коштувала ця операція на казенних заводах. У зв'язку з тим, що розміщення виробництва спирту визначалося не попитом на нього, а розташуванням поміщицьких маєтків, казна брала на себе витрати з перевезення цього продукту. Дії уряду сприяли зростанню виробництва і постійних прибутків виробників горілчаної продукції. Водночас привілеї були головним стимулом до відкриття нових заводів, що сприяло зміцненню економіки поміщицьких латифундій.

Міністерство фінансів для врегулювання винокурного виробництва заохочувало вивіз спирту за кордон з метою розширення ринків збуту. У першій половині 60–х років експорт спирту не перевищував 100 тис. відер. У період між 1869 і 1873 рр. експорт спирту становив у середньому 661170 відер на рік. У 1884 р. була встановлена додаткова 3% премія для вивозу очищеного спирту міцністю не нижче 95 градусів для покриття витрат на очищення спирту. Зростання вивізної премії сприяло збільшенню експорту спирту. В середньому за десятиріччя (1900–1910 рр.) Київська губернія відправляла за кордон 16% російського вивозу спирту [3, с. 18].

Велика кількість поміщицьких господарств були постачальниками лісу на внутрішній і зовнішній ринку. Так, наприклад, з Радомишльського повіту, в межах якого протікала р. Уж (притока Прип'яті), відправлялися необхідні партії круглого лісу на Пінськ і далі до р. Німана і Вісли. Залізницями направлялися переважно до Німеччини дубова «клепка» в м. Мемель і дубові «рунди», тобто кряжі великого діаметру. Цими ж шляхами з Васильківського, Київського, Чигиринського, Черкаського повітів відправлялися найбільш цінні соснові і дубові колоди в Одесу, Херсон, Миколаїв. Важливими пунктами відправлення лісових матеріалів за кордон були Київ і Черкаси, які були не лише споживчими але й розподільними ринками. Роль цих двох головних ринків лісу України була обумовлена їх розташуванням на р. Дніпро та поблизу залізничної мережі [17, с. 24].

Значення лісівництва для окремих повітів Київщини можна з'ясувати завдяки статистиці відправлень вантажів залізницями та водним шляхом. Так, за 1905–1909 рр. з губернії було відправлено 27 млн. пудів деревини.

Північна частина губернії входила до складу Полісся і на долю цієї смуги припадало 2/3 відправлень краю.

Відправлення дров до інших регіонів Російської імперії складало – 33% [18, с. 37].

Таким чином, поміщицькі господарства Київської губернії, володіючи великими земельними площами і необхідними для переробки сільськогосподарської сировини засобами, займали досить надійні позиції на внутрішньому і світовому продовольчому ринку. Це забезпечувало стабільність цін на внутрішньому ринку Російської імперії. Однак, низький рівень організації зовнішньої торгівлі, а також слабкість транспортно-промислової інфраструктури, обмежували прибутки та потенціал як середніх та дрібних поміщицьких господарств, так і великих експортерів аграрної продукції.

Список використаних джерел

1. Центральний державний історичний архів України (м. Київ) (далі – ЦДАУК). – Ф.442. – Оп.99. – Спр.243. – 547 арк.
2. Криськов А. А. Землеволодіння і землекористування в губерніях Правобережної України кінця XVIII – початку XX ст.: монографія / Андрій Криськов. – Тернопіль: Астон, 2014. – 323 с.
3. Москалюк М. М. Розвиток обробної промисловості українських губерній Російської імперії в другій половині XIX – на початку XX століття [Текст]: монографія / Микола Москалюк. – Т.: ТНПУ, 2012. – 299 с.
4. Мошенський С. З. Фінансові центри України та ринок цінних паперів індустріальної епохи. – London, 2014. – 453 с.
5. ЦДАУК. – Ф.442. – Оп.1. – Спр.8144. – 293 арк.
6. Темірова Н. Помішки України 1861–1917 (соціально-економічна еволюція). – К., 2003. – 380 с.
7. Смела. Краткое статистико-экономическое описание именов и заводов графов Льва Алексеевича, Алексея, Андрея и Григория Андреевичей Бобринских в Киевской губернии, для Всероссийской выставки 1913 года в Кіеве / Сост. В. Головня. – К.: Типографія Р. К. Лубковського, 1913. – 489 с.
8. Перерва В. С. Графи Браницькі: підприємці та меценати / В. С. Перерва; Білоцерків. ін-т економіки та упр. – Біла Церква, 2010. – 270 с.
9. ЦДАУК. – Ф.442. – Оп.635. – Спр.243. – 34 арк.
10. Там само. – Ф.830. – Оп.1. – Спр.173. – 2 арк.
11. Реєнт О. П., Сердюк О. В. Сільське господарство України і світовий продовольчий ринок (1861–1914 рр.): Монографія. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2011. – 987 с.
12. Лященко П. И. История народного хозяйства СССР. Капитализм / П. И. Лященко. – Л.: Госполит. издат., 1948. – Т.2. – 738 с.
13. ЦДАУК. – Ф.830. – Оп.1. – Спр.13. – 10 арк.
14. Там само. – Ф.2. – Оп.1. – Спр.121. – 30 арк.
15. Там само. – Ф.574. – Оп.1. – Спр.1837а. – 524 арк.
16. Донік О. М. Промислове підприємництво дворянства в Україні (1861–1900 рр.) // Проблеми історії України XIX – XX ст. – К.: Інститут історії України НАН України, 2006. – №12. – С.118.
17. Фаас В. В. Леса і експортна лесна торгівля Юго-Западного края. – СПб.: РТП, 1913. – 325 с.
18. Пилипенко О. Експорт лісу та продукції деревообробної промисловості з України наприкінці XIX – на початку XX ст. // Київська старовина. – 2006. – Вип.5. – С.36–41.

References

1. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy (m. Kyiv) (dali – TsDAUK) – F.442. – Op.99. – Spr.243. – 547 ark.
2. Kryskov A. A. Zemlevolodinnia i zemlekorystuvannia v huber-niakh Pravoberezhnoi Ukrainy kintsia XVIII – pochatku XX st.: monohrafiia / Andrii Kryskov. – Ternopil: Aston, 2014. – 323 s.
3. Moskaliuk M. M. Rozvytok obrobnoi promyslovosti ukraïnskykh hubernii Rosiiskoi imperii v druhii polovyni XIX – na pochatku XX stolittia [Tekst]: monohrafiia / Mykola Moskaliuk. – T.: TNPU, 2012. – 299 s.
4. Moshenskyi S. Z. Finansovi tsentry Ukrainy ta rynok tsinnykh paperyv industrialnoi epokhy. – London, 2014. – 453 s.
5. TsDAUK. – F.442. – Op.1. – Spr.8144. – 293 ark.
6. Temirova N. Pomishchyky Ukrainy 1861–1917 (sotsialno-ekonomichna evoliutsiia). – K., 2003. – 380 s.
7. Smela. Kratkoe statistiko-jekonomicheskoe opisanie imenij i zavodov grafov L'va Alekseevicha, Alekseja, Andreja i Grigorija Andreevichej Bobrinskij v Kievskoj gubernii, dlja Vserossijskoj

vystavki 1913 goda v Kieve / Sost. V. Golovnja. – K.: Tipografija R. K. Lubkovskogo, 1913. – 489 s.

8. Pererva V. S. Hrafy Branytski: pidprijemtsi ta metsenaty / V. S. Pererva; Bilotserkiv. in-t ekonomiky ta upr. – Bila Tserkva, 2010. – 270 s.
9. TsDAUK. – F.442. – Op.635. – Spr.243. – 34 ark.
10. Tam samo. – F.830. – Op.1. – Spr.173. – 2 ark.
11. Reient O. P., Serdiuk O. V. Silske hospodarstvo Ukrainy i svitovyi prodovolchyi rynok (1861–1914 rr.): Monohrafiia. – K.: In-t istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2011. – 987 s.
12. Liashchenko P. Y. Ystoria narodnoho khoziaistva SSSR. Kapytalyzm / P. Y. Liashchenko. – L.: Hospolyst. yzdat., 1948. – T.2. – 738 s.
13. TsDAUK. – F.830. – Op.1. – Spr.13. – 10 ark.
14. Tam samo. – F.2. – Op.1. – Spr.121. – 30 ark.
15. Tam samo. – F.574. – Op.1. – Spr.1837a. – 524 ark.
16. Donik O. M. Promyslove pidprijemnytstvo dvorianstva v Ukraini (1861–1900 rr.) // Problemy istorii Ukrainy XIX – XX st. – K.: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2006. – №12. – S.118.
17. Faas V. V. Lesa i jekspornaja lesnaja torgovlja Jugo-Zapadnogo kraja. – SPb.: RTP, 1913. – 325 s.
18. Pylpenko O. Eksport lisu ta produktsii derevoobrobnoi promyslovosti z Ukrainy naprykintsi XIX – na pochatku XX st. // Kyivska starovyna. – 2006. – Vyp.5. – S.36–41.

Mochernuyk Ya. M., postgraduate student, Department of History of Ukraine, Institute for History Education of National Pedagogical University named after M. P. Dragomanova (Ukraine, Kyiv), mochernuyk@ukr.net

Landlords of Kiev province in trade – financials entrepreneurship (second half of XIX – beg. XX centuries)

This article is designed to find out the regional features of the trading and financial activities of the landowners in Kiev province, to identify the factors that contributed to or hindered the development of this sector in the region, to determine the role of landowners in the making of the industry.

Keywords: internal and external trade, Kiev province, landlords, market, agriculture, financial entrepreneurship.

* * *

УДК 94(477.54–21)«18/19»:352

Мясникова А. С.,
аспірантка кафедри історії України,
Харківський національний педагогічний
університет ім. Г. С. Сковороди (Україна, Харків),
anastasija@mjasnikova@rambler.ru

ПРОРАХУНКИ В ДІЯЛЬНОСТІ МУНІЦИПАЛЬНОЇ ВЛАДИ МІСТА ХАРКОВА НАПРИКІНЦІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТ.

Розкривається діяльність муніципальних органів міста Харкова наприкінці XIX – на початку XX ст. в контексті основних прорахунків здійснення самоврядуваної політики Харківської міської Думи та Управи. Метою статті є висвітлення основних недоліків діяльності гласних зазначеного періоду. Дана стаття обумовила комплексне застосування загальнонаукових та спеціальних історичних методів. Серед перших використані методи аналізу, синтезу фактів та джерел, структурно-системний метод. Серед других – порівняльно-історичний, проблемно-хронологічний. Аналізуючи муніципальну діяльність управлінських установ м. Харкова в контексті критики, можна виділити певні недоліки їх функціонування: розгляд справ у Думі без дотримання певного регламенту; низьке інформативне донесення справ місцевого самоврядування суспільству; важливі питання лежали невіршеними багато місяців, і, навіть, роки; протягом багатьох місяців Дума та Управа займались справами, які можна було віддати під контроль судів або поліції; частими є постанови Губернського з земельних та міських Присутствів про відміну постанов Харківської Думи по причині їх незаконності; часто не були зроблені правильні пріоритети в питаннях благоустрою міста; приймалися рішення про збільшення зарплатні платні особам міського Управління в умовах Першої Світової війни та глобальних проблем харків'ян.

Ключові слова: муніципальна влада, місто Харків, прорахунки в діяльності, критика, благоустрій.

Серед багатьох проблем, які потребують вирішення в ході реформування самоврядування в Україні, є підвищення ефективності управління та взаємодії між його органами різного рівня. Саме тому використання